

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра глобальної економіки

УДК 339.9(072)

«ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ»

**Методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання
спеціальності 051 «Економіка»
ОПП «Міжнародна економіка»**

Київ – 2024

УДК 339.9(072)

Наведено програму дисципліни «ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ», тематичний план, короткий анотований зміст лекційного матеріалу, практичні та модульні завдання, критерії оцінювання знань студентів, список літератури.

Методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання спеціальності 051 «Економіка» ОПП «Міжнародна економіка» з дисципліни «ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ» розроблені з метою набуття студентами знань, умінь, навичок та компетентностей, у сфері діяльності Європейського Союзу та співпраці з Україною, наукову базу курсу становлять праці вітчизняних та зарубіжних дослідників цієї проблематики.

Рекомендовано Вченою Радою економічного факультету НУБіП України (протокол № 12 від 13 червня 2024р.).

Укладачі:

кандидат економічних наук, доцент **О.В. Кірейцева**

Рецензенти:

Доктор економічних наук, професор, професор кафедри публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва Національного університету біоресурсів і природокористування України **О.В. Жемойда**.

ЗМІСТ

1. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
2. Програма та структура навчальної дисципліни.....	5
3. Тема 1. Передумови створення і функціонування ЄС.....	8
4. Тема 2. Статус Європейського парламенту.....	12
5. Тема 3. Європейська комісія. Рада Європейського Союзу.....	16
6. Тема 4. Статус Європейської Ради та інших органів ЄС	18
7. Тема 5. Статус людини і громадянина в Європейському Союзі	22
8. Тема 6. Правоохоронне та безпекове співробітництво в ЄС.....	26
9. Тема 7. Регламентація зовнішніх відносин Європейського Союзу	30
10. Тема 8. Взаємовідносини України та Європейського Союзу	34
11. Тема 9. Бюджетна система Європейського Союзу.....	37
12. Тема 10. Податкова система Європейського Союзу	41
13. Критерії оцінювання знань студентів.....	43
14. Список рекомендованої літератури.....	43

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни Європейські студії - є набуття студентами знань, умінь, навичок та компетентностей, у сфері діяльності Європейського Союзу та співпраці з Україною. Наукову базу курсу становлять праці вітчизняних та зарубіжних дослідників цієї проблематики.

Головними завданнями дисципліни є:

- навчити студентів орієнтуватися в історичних та сучасних тенденціях ЄС. Орієнтуватися в основних етапах створення ЄС та хвилях розширення, водночас визначати передумови, що призвели чи то до нового рівня формування інституції ЄС чи до залучення нових членів;
- ознайомити студентів з специфікою діяльності інститутів Європейського Союзу та основних правових засад діяльності Організації;
- допомогти студентам зорієнтуватися в основних політиках Європейського Союзу;
- ознайомити студентів з національними системами державного управління в євроінтеграційних процесах;
- визначити основні євроінтеграційні перспективи України у контексті викликів ХХІ століття.

Набуття компетентностей:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в економічній сфері, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, що передбачає застосування теорій та методів економічної науки.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні (фахові, предметні) компетенції

СК1. Здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- на міжнародному рівнях.

СК4. Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати.

СК5. Розуміння особливостей сучасної світової та національної економіки, їх інституційної структури, обґрунтування напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.

Програмні результати навчання

ПРН3. Знати та використовувати економічну термінологію, пояснювати базові концепції мікро- та макроекономіки.

ПРН4. Розуміти принципи економічної науки, особливості функціонування економічних систем.

ПРН10. Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.

2. Програма та структура навчальної дисципліни для повного терміну денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							Заочна форма						
	ти жн і	ус бо го	у тому числі					ус бо го	у тому числі					
			л	п	л а б	ін д	с. р.		л	п	ла б	ін д	с.р .	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Загальна характеристика Європейського Союзу														
Тема 1. Передумови створення і функціонування Європейського Союзу	1-2	18	4	4			10							
Тема 2. Статус Європейського парламенту	3-4	18	4	4			10							
Тема 3. Європейська комісія. Рада Європейського союзу	6-7	16	3	3			10							
Тема 4. Статус Європейської ради та інших органів ЄС	7-8	14	2	2			10							
Тема 5. Статус людини і громадянина в Європейському Союзі	9	9	2	2			5							
Разом за модулем 1		75	15	15			45							
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Сучасні тенденції розвитку ЄС														
Тема 6. Правоохоронне та безпекове співробітництво в Європейському Союзі	10	9	2	2			5							
Тема 7. Регламентація зовнішніх відносин Європейського Союзу	11	14	2	2			10							

Тема 8. Взаємовідносини України та Європейського Союзу	12 - 13	28	4	4			20						
Тема 9. Бюджетна система Європейського Союзу	14	13	4	4			5						
Тема 10. Податкова система Європейського Союзу	15	11	3	3			5						
Разом за модулем 2	75	15	15			45							
Всього	150	30	30			90							

3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	К-сть год.
1.	Сутність та форми міжнародної інтеграції	2
2.	Етапи розвитку ЄС: дати і події	2
3.	Функціонування Європейського парламенту	2
4.	Статус Європейської комісії ЄС	2
5.	Склад та порядок формування Ради Європейського Союзу	2
6.	Основні права, свободи та обов'язки людини та громадянина у ЄС.	2
7.	Гарантії прав та свобод людини і громадянина у Європейському Союзі	2
8.	Європейський поліцейський офіс (Європол)	2
9.	Правові засади свободи, безпеки та юстиції Європейського Союзу	2
10.	Регламентация зовнішніх відносин Європейського Союзу	2
11.	Спільна зовнішня політика і політика безпеки ЄС	2
12.	Історія відносин Україна – Європейський Союз	2
13.	Угода про асоціацію між Україною та ЄС	2
14.	Бюджетна система Європейського Союзу	2
15.	Податкова система Європейського Союзу	2
	Усього	30

4. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	К-сть год.
1	Передумови створення і функціонування Європейського Союзу	10
2	Статус Європейського парламенту	10
3	Європейська комісія. Рада Європейського союзу	10

4	Статус Європейської ради та інших органів ЄС	10
5	Статус людини і громадянина в Європейському Союзі	5
6	Правоохоронне та безпекове співробітництво в Європейському Союзі	5
7	Регламентація зовнішніх відносин Європейського Союзу	10
8	Взаємовідносини України та Європейського Союзу	20
9	Бюджетна система Європейського Союзу	5
10	Податкова система Європейського Союзу	5
	Усього	90

5. Засоби діагностики результатів навчання:

- екзамен;
- модульні тести;
- розрахункові роботи.

6. Методи навчання

Методами навчання є способи спільної діяльності й спілкування викладача і здобувачів вищої освіти, що забезпечують вироблення позитивної мотивації навчання, оволодіння системою професійних знань, умінь і навичок, формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних сил, культури розумової праці майбутніх фахівців.

Під час навчального процесу використовуються наступні методи навчання:

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда);
- практичний метод (практичні заняття);
- наочний метод (метод ілюстрацій, метод демонстрацій);
- робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
- відеометод (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
- самостійна робота (виконання завдань);
- індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти.

ТЕМА 1. ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

План:

- 1. Історичні передумови створення Європейського Союзу**
- 2. Політичні передумови створення ЄС**
- 3. Економічні передумови створення ЄС**
- 4. Соціальні та культурні передумови створення ЄС**
- 5. Функціонування Європейського Союзу**

1. Історичні передумови створення Європейського Союзу

Друга світова війна (1939–1945) стала найбільш руйнівним конфліктом в історії Європи. Понад 70 мільйонів загиблих, включно з величезними втратами серед цивільного населення, зруйнована інфраструктура, економічна катастрофа та глибокі соціальні рани поставили Європу перед вибором: або об'єднання для уникнення майбутніх конфліктів, або продовження суперництва, яке вже двічі за пів століття призводило до світових воєн.

Ці наслідки підштовхнули європейських політиків до пошуку нових форм міжнародного співробітництва. Багато лідерів дійшли висновку, що тісна економічна та політична інтеграція стане найефективнішим способом запобігання війнам у майбутньому.

Після війни міжнародна спільнота створила Організацію Об'єднаних Націй (ООН) у 1945 році. Її завданням стало запобігання новим конфліктам та захист прав людини. Хоча ООН охоплювала увесь світ, потреба в регіональній інтеграції для стабільності Європи залишалася актуальною. Водночас у Європі почалися дискусії про об'єднання зусиль на економічному та політичному рівні. У 1949 році була створена Рада Європи — організація, що зосередилася на захисті демократії, прав людини і верховенства права.

У 1948 році США запропонували європейським країнам допомогу через План Маршалла. Ця програма надавала фінансову підтримку для відновлення економіки Європи. Однією з умов було співпрацювання між європейськими державами, що сприяло інтеграційним процесам. Завдяки Плану Маршалла,

економіки західноєвропейських країн почали швидко відновлюватися, а також зміцнювалися зв'язки між країнами регіону.

2. Політичні передумови створення ЄС

Політичні лідери після війни бачили у співпраці між державами спосіб уникнення націоналізму та військових конфліктів. Наприклад, ідея об'єднання вугілля та сталі, запропонована Робером Шуманом, спрямовувалася на знищення економічної бази для війни між Францією та Німеччиною, які протягом століть ворогували.

Ключовими ініціаторами інтеграційних процесів стали:

- **Робер Шуман** (Франція) — запропонував створити Європейське об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС).
- **Жан Моне** (Франція) — архітектор інтеграції, розробник ідей економічного об'єднання.
- **Конрад Аденауер** (Німеччина) — підтримував співпрацю з Францією як запоруку миру.
- **Альчіде де Гаспері** (Італія) — активно працював над політичним об'єднанням Європи.

У 1951 році було створено ЄОВС (Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург). Організація контролювала виробництво вугілля і сталі, що мало стратегічне значення для війни. Це був перший крок до економічної і політичної інтеграції Європи.

3. Економічні передумови створення ЄС

Економічне об'єднання дозволяло країнам отримувати вигоду від торгівлі без мит та бар'єрів, стимулювало економічне зростання і зменшувало ризики конфліктів. Ефективна економічна інтеграція сприяла створенню єдиного ринку, який підвищував конкурентоспроможність європейських економік на світовій арені.

Римські договори (1957) заклали основи для створення спільного ринку, який включав вільний рух товарів, послуг, капіталу і людей. Митний союз усував бар'єри для торгівлі між країнами.

ЄЕС розвивалася поступово: спочатку як економічна організація, потім як більш широка структура з політичними функціями. У 1992 році після Маастрихтського договору ЄЕС стала Європейським Союзом, об'єднавши економічні, соціальні та політичні аспекти.

4. Соціальні та культурні передумови створення ЄС

Після війни багато європейців прагнули миру та співробітництва. Утворення спільних європейських структур сприяло зміцненню довіри між народами.

Програми на зразок Erasmus допомагали налагоджувати культурний обмін між країнами Європи. Молодь почала ідентифікувати себе як частину спільного європейського простору.

Інтеграційні процеси сприяли формуванню спільної європейської ідентичності. Зростала популярність ідеї "Європа — наш дім", що підкреслювало спільні культурні та історичні цінності.

Основні етапи створення Європейського Союзу

- Заснування ЄОВС (1951) – стало першим кроком до об'єднання економік країн.
- Римські договори (1957) – створили Європейську економічну спільноту (ЄЕС) та Євратом.
- Маастрихтський договір (1992) – перетворив ЄЕС на Європейський Союз, увівши нові рівні співпраці в економічній, соціальній та політичній сферах.

5. Функціонування Європейського Союзу

Основними інститутами ЄС є: Європейська Комісія (виконавчий орган, пропонує закони та впроваджує політику); Європейський парламент (представляє інтереси громадян ЄС, обирається прямим голосуванням); Рада ЄС (координує політики країн-членів).

Основні принципи діяльності – це субсидіарність (рішення приймаються на рівні, який найкраще вирішує проблему) та солідарність (взаємопідтримка між країнами-членами).

У рамках ЄС держави співпрацюють у сферах економіки, права, безпеки, але зберігають національний суверенітет.

Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) є одним із двох договорів, які формують конституційну основу Європейського Союзу (ЄС), інший є Договір про Європейський Союз (ДЄС; також відомий як Маастрихтський договір), який призвів до створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), найвідомішого з Європейських співтовариств (ЄС). Він був підписаний 25 березня 1957 року Бельгією, Францією, Італією, Люксембургом, Нідерландами та Західною Німеччиною і набув чинності 1 січня 1958 року. Він залишається одним із двох найважливіших договорів у сучасному Європейському Союзі (ЄС).

З 1957 року назву двічі змінювали. Маастрихтський договір 1992 року вилучив слово «економічний» з офіційної назви Римського договору, а в 2009 році Лісабонський договір перейменував його на «Договір про функціонування Європейського Союзу». У березні 2011 року Європейська рада ухвалила рішення про внесення змін до Договору, додавши новий параграф до статті 136.

Питання по темі:

1. Які головні фактори спричинили необхідність створення Європейського Союзу?
2. Як План Маршалла вплинув на інтеграційні процеси в Європі?
3. Яка роль Європейського об'єднання вугілля і сталі у формуванні ЄС?
4. Що таке Римські договори і які їхні основні положення?
5. Яким чином Маастрихтський договір вплинув на становлення сучасного ЄС?
6. Як працює Європейська Рада і чим вона відрізняється від Європейського Парламенту?
7. Що означають «чотири свободи» Європейського Союзу?
8. Як ЄС реагував на виклики, пов'язані з виходом Великої Британії?
9. Які основні економічні переваги й недоліки членства в ЄС?
10. Як ЄС позиціонує себе на міжнародній арені та які виклики він має в сучасному геополітичному контексті?

ТЕМА 2. СТАТУС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ

План:

- 1. Юридичний статус Європейського Парламенту**
- 2. Компетенції Європейського Парламенту**
- 3. Організація роботи Європейського Парламенту**
- 4. Міжнародна роль Європейського Парламенту**

Європейський Парламент (ЄП) – це законодавчий орган Європейського Союзу (ЄС), який представляє інтереси понад 450 мільйонів громадян держав-членів. Він є унікальним наднаціональним парламентом, оскільки його члени обираються прямим голосуванням у 27 країнах-членах. Спочатку Парламент мав суто консультативну функцію в 1952 році (заснований як Загальна Асамблея Європейської спільноти з вугілля і сталі), але з часом його повноваження значно розширилися через договори ЄС (наприклад, Маастрихтський, Амстердамський, Лісабонський).

Сьогодні Європейський Парламент має значний вплив на законодавство, бюджет, а також міжнародну політику ЄС, що робить його ключовим елементом у системі європейського врядування.

1. Юридичний статус Європейського Парламенту

Юридичний статус ЄП закріплений у договорах ЄС, зокрема в Лісабонському договорі 2009 року.

Лісабонський договір надав Парламенту рівні права із Радою ЄС у законодавчому процесі (звичайна законодавча процедура). Парламент також може відхиляти або затверджувати міжнародні угоди.

Депутати Європейського Парламенту (Євродепутати) мають імунітет, що захищає їх від судового переслідування за висловлювання під час виконання своїх обов'язків. Їхні повноваження включають участь у законотворчості, голосування за ключові рішення та представлення інтересів громадян. Європейський Парламент має свій бюджет і адміністративний апарат, що забезпечує його функціонування як самостійної інституції.

2. Компетенції Європейського Парламенту

ЄП разом із Радою ЄС приймає закони у більшості сфер політики ЄС. Парламент затверджує, відхиляє або вносить поправки до законодавчих ініціатив, запропонованих Європейською Комісією. Парламент відповідає за затвердження бюджету ЄС. Він вирішує, як будуть розподілятися кошти у сфері сільського господарства, інфраструктури, науки та соціальної підтримки.

ЄП здійснює нагляд за діяльністю Європейської Комісії, Європейської Ради та інших інституцій ЄС. Депутати мають право ініціювати вотум недовіри Комісії. Парламент відіграє важливу роль у ратифікації міжнародних договорів, таких як торговельні угоди.

3. Організація роботи Європейського Парламенту

1. Структура Європейського парламенту

Депутати. ЄП складається з 705 депутатів, які обираються громадянами країн-членів ЄС кожні 5 років. Кількість депутатів від кожної країни пропорційна її населенню.

Політичні групи. Депутати об'єднані не за національністю, а за політичними переконаннями. У парламенті діють такі основні групи, як:

Європейська народна партія (ЄНП);

Прогресивний альянс соціалістів і демократів (S&D);

Рух за реформу Європи (Renew Europe);

Зелено-Ліві партії та інші.

Керівництво. Президент ЄП: обирається кожні 2,5 роки; відповідає за координацію роботи парламенту та представництво ЄП на міжнародній арені.

14 віце-президентів: підтримують президента у виконанні обов'язків.

Конференція президентів: до її складу входять лідери політичних груп та президент ЄП; вона визначає порядок денний пленарних засідань.

2. Основні робочі органи ЄП

Пленарні засідання відбуваються у Страсбурзі (основна сесія) та Брюсселі (додаткові засідання).

На сесіях депутати обговорюють і голосують за законопроекти, резолюції та інші документи.

Комітети. ЄП має 20 постійних комітетів, які займаються розглядом конкретних сфер (економіка, зовнішня політика, довкілля тощо).

Комітети аналізують законопроекти, подають пропозиції та готують доповіді. Делегації:

Відповідають за міжнародні відносини з країнами, що не є членами ЄС, та з міжнародними організаціями.

3. Законодавчий процес

ЄП працює у співпраці з Радою ЄС та Європейською комісією за трьома основними процедурами:

- Спільне прийняття рішень (звичайна законодавча процедура): ЄП і Рада ЄС на рівних розглядають законодавчі акти.
- Консультаційна процедура: ЄП надає рекомендації, але остаточне рішення приймає Рада.
- Процедура погодження: застосовується у випадку розбіжностей між ЄП і Радою.

4. Бюджетна функція

ЄП затверджує багаторічну фінансову перспективу ЄС і річний бюджет. Контролює використання коштів ЄС через Європейську комісію.

5. Наглядові функції

Контроль над діяльністю Європейської комісії та інших інституцій ЄС. Затвердження або відхилення призначення членів Європейської комісії. Проведення слухань, розслідувань та ухвалення резолюцій.

6. Взаємодія з громадськістю

Пряма участь громадян через вибори та петиції. Залучення громадян до обговорення ключових питань через консультації та ініціативи.

Мови роботи. ЄП працює на 24 офіційних мовах ЄС, що забезпечує рівноправний доступ до інформації для всіх громадян Союзу.

Організація роботи Європейського парламенту спрямована на досягнення прозорості, демократичності та ефективності, що відповідає принципам, закладеним у фундаменті ЄС.

4. Міжнародна роль Європейського Парламенту

Парламент затверджує угоди про асоціацію з іншими державами, такі як угода про вільну торгівлю чи політичне співробітництво. Депутати активно підтримують санкції проти порушників прав людини, надають гуманітарну допомогу, сприяють демократичним реформам. Європарламент впливає на укладення міжнародних кліматичних угод, таких як Паризька кліматична угода.

Депутати обираються кожні 5 років громадянами ЄС. Це єдиний орган ЄС із прямими виборами. Парламент ухвалює рішення, що впливають на повсякденне життя європейців: трудові права, екологічна політика, захист споживачів. Громадяни можуть звертатися до ЄП із петиціями, що сприяє вирішенню місцевих або індивідуальних проблем.

Основні труднощі включають низький рівень участі громадян у виборах, розходження інтересів між членами, а також обмеження у прийнятті рішень через необхідність досягнення компромісу.

Питання по темі:

1. Яка основна роль Європейського Парламенту у структурі ЄС?
2. Як історично змінювалися функції Європейського Парламенту?
3. Які договори ЄС визначають юридичний статус Європейського Парламенту?
4. Які права та обов'язки мають депутати Європейського Парламенту?
5. У чому полягає законодавча функція Європейського Парламенту?
6. Як формуються політичні фракції у Європейському Парламенті?
7. Яка роль Європейського Парламенту у формуванні бюджету ЄС?
8. Як здійснюється контроль Європейського Парламенту над іншими інституціями ЄС?
9. Як громадяни ЄС можуть впливати на діяльність Європейського Парламенту?
10. Які основні виклики стоять перед Європейським Парламентом сьогодні?

ТЕМА 3. ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ. РАДА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1. Статус Європейської комісії ЄС

2. Процедура формування та склад Європейської комісії ЄС

3. Повноваження Європейської комісії ЄС

1. Європейська Комісія (ЄК) — це виконавчий орган Європейського Союзу (ЄС), який відповідає за впровадження політик, виконання рішень, управління бюджетом та представлення ЄС на міжнародній арені. Її робота базується на принципах ефективності, незалежності та колективної відповідальності.

Європейська Комісія як виконавчий орган ЄС. Вона є незалежним інститутом, що представляє спільні інтереси держав-учасниць ЄС, забезпечує виконання європейського законодавства, управління бюджетом і реалізацію політики ЄС.

Штаб-квартира: Розташована в Брюсселі (Бельгія), з додатковими офісами в Люксембурзі та представництвами у всіх країнах-учасницях ЄС.

Склад Комісії: Включає 27 уповноважених (комісарів), по одному від кожної держави-учасниці ЄС, та Голову Комісії, який обирається Європейським парламентом на п'ятирічний термін.

Принципи діяльності: Комісія діє на засадах колегіальності. Її члени незалежні від урядів країн-учасниць і керуються інтересами всього ЄС.

Методи роботи: Регулярні засідання проводяться щосереди в Брюсселі, а порядок денний формується відповідно до програми роботи Комісії.

Основні функції:

- Законодавча ініціатива у Європарламенті та Раді ЄС.
- Контроль за дотриманням європейського права.
- Управління бюджетом і реалізація політики ЄС.
- Представництво ЄС на міжнародній арені

Взаємини з іншими інститутами: Комісія співпрацює з Європейським парламентом, Радою ЄС і Судом ЄС для забезпечення функціонування європейської інтеграції.

Законодавча ініціатива: ЄК має виключне право пропонувати нові закони для розгляду іншими інституціями ЄС, окрім випадків, передбачених спеціальними угодами.

Гарант дотримання права ЄС: У разі порушення законодавства ЄС державою-учасницею Комісія може ініціювати розгляд справи у Європейському Суді Правосуддя.

Історія та реформування: Заснована в 1958 році. Лісабонський договір запровадив зміни, включно зі скороченням кількості членів Комісії та введенням системи ротації.

Зв'язок із громадськістю

Доступ до інформації. ЄК забезпечує відкритий доступ до документів через офіційні портали та публічні консультації.

Залучення громадськості

ЄК активно проводить консультації з громадянами та організаціями під час розробки нових ініціатив.

Питання по темі:

1. Що таке Європейська Комісія і які її основні функції в рамках Європейського Союзу?
2. Де розташована штаб-квартира Європейської Комісії та які додаткові офіси вона має?
3. Який склад Європейської Комісії та як відбувається процес призначення її членів?
4. Які основні принципи діяльності Європейської Комісії та як забезпечується її незалежність від урядів країн-учасниць?
5. Які ключові повноваження має Європейська Комісія у сфері законодавства, бюджету та міжнародного представництва?
6. Як Європейська Комісія контролює дотримання законодавства ЄС державами-учасницями, та які наслідки можливі у разі його порушення?
7. Які зміни у складі та повноваженнях Європейської Комісії були внесені Лісабонським договором?

ТЕМА 4. СТАТУС ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РАДИ ТА ІНШИХ ОРГАНІВ ЄС

1. Європейська рада Європейського Союзу
2. Рішення Європейської Ради та порядок їх реалізації
3. Рахункова палата Європейського Союзу
4. Європейський Центральний Банк Європейського Союзу
5. Суд Європейського Союзу

Європейська Рада була формалізована у 1974 році, але її витoki сягають конференцій глав держав, що проводилися з 1961 року. Офіційний статус Рада отримала за Маастрихтським договором 1992 року. З 2009 року Європейська Рада є одним із семи інститутів ЄС, що відповідає за визначення загальних політичних орієнтирів та пріоритетів.

Засідання Європейської Ради зазвичай відбуваються в Брюсселі (Бельгія), але можуть проводитися в країні, яка головує в Раді ЄС.

Склад Європейської Ради: До неї входять глави держав або урядів країн-учасниць ЄС, Голова Європейської Комісії, а також Високий представник ЄС з питань зовнішньої політики та безпеки.

Президент Європейської Ради: Обирається кваліфікованою більшістю на два з половиною роки з можливістю переобрання. Першим Президентом став Херман Ван Ромпей у 2009 році. **Основні функції :** координація роботи Ради, головування на засіданнях, забезпечення згуртованості та консенсусу, представлення ЄС на міжнародній арені.

Форма роботи. Європейська Рада скликається двічі на півроку, з можливістю проведення позапланових засідань у разі необхідності.

Основна роль. Європейська Рада формує стратегічні напрями розвитку ЄС, дає політичний імпульс і ухвалює рішення щодо загальнополітичних орієнтирів. Рішення Ради мають рекомендаційний характер і є політично обов'язковими для держав-учасниць, але не є нормативно-правовими актами.

Питання на розгляді: загальні політичні, зовнішня політика, оборона, прийняття нових членів, координація економічної та соціальної політики.

Робота через консенсус: Рішення Європейської Ради ухвалюються шляхом консенсусу, що сприяє згуртованості серед держав-учасниць.

Стратегічна роль у ЄС: Європейська Рада ініціює ключові реформи, зокрема створення валютного союзу та впровадження нової європейської валюти – євро.

Звітування перед Європейським Парламентом: Після кожного засідання Європейська Рада зобов'язана подавати звіт про свою діяльність, що додає прозорості в її роботі. Документи Ради формулюються як «висновки», що містять програмні положення та рекомендації для держав-учасниць і інституцій ЄС. Засідання проводяться у закритому форматі, але їх результати оприлюднюються у вигляді комюніке або звіту головуєчого.

3. Рахункова палата Європейського Союзу (European Court of Auditors, ECA)

Рахункова палата ЄС — це незалежний інституційний орган, який відповідає за зовнішній аудит фінансів Європейського Союзу. Її діяльність спрямована на забезпечення прозорості, законності та ефективності використання фінансових ресурсів ЄС.

Основні завдання

Аудит бюджету ЄС. Перевіряє законність і правильність використання коштів, виділених із бюджету ЄС. Аналізує ефективність програм і проєктів, які фінансуються ЄС. Публікує річний звіт про виконання бюджету, який передається Європейському парламенту і Раді ЄС.

Забезпечує основні дані для ухвалення рішення про надання Європейській комісії розвантаження (відповідальності за виконання бюджету).

Надає рекомендації інституціям ЄС та країнам-членам для покращення управління фінансами та уникнення порушень.

Склад і організація

Колегія членів. Складається з одного члена від кожної країни-члена ЄС (27 членів). Призначаються Радою ЄС на шість років.

Аудитори. Проводять перевірки в установах ЄС, країнах-членах та організаціях, які отримують фінансування з бюджету ЄС.

Розташування

Штаб-квартира знаходиться в Люксембурзі.

4. Європейський Центральний Банк (ЄЦБ)

Європейський Центральний Банк (European Central Bank, ECB) є головним органом, який відповідає за монетарну політику єврозони, тобто країн, що використовують євро як офіційну валюту.

Основні завдання ЄЦБ.

Контролює рівень інфляції в євроні, забезпечуючи її стабільність (цільовий рівень інфляції — близько 2%).

Встановлює ключові відсоткові ставки для єврозони. Контролює грошову масу та кредитування, підтримуючи стабільність фінансової системи.

Емісія євро. Має виключне право на випуск банкнот євро.

Супервізія банківської системи. Підтримує фінансову стабільність через нагляд за банківським сектором у рамках Єдиного механізму нагляду (Single Supervisory Mechanism, SSM).

Міжнародна роль. Представляє євроні на міжнародній арені, співпрацюючи з іншими центральними банками і фінансовими інституціями.

Структура ЄЦБ

Голова призначається на 8 років; наразі головою є Крістін Лагард (з 2019 року). Виконавча рада складається з голови, заступника голови та чотирьох інших членів. Рада керуючих включає членів виконавчої ради та голів центральних банків країн єврозони.

Розташування .Штаб-квартира знаходиться у Франкфурті-на-Майні, Німеччина.

5. Суд Європейського Союзу (Court of Justice of the European Union, CJEU)

Суд ЄС — це судовий орган Європейського Союзу, який забезпечує однакове застосування законодавства ЄС у всіх країнах-членах. Він вирішує

суперечки між інституціями, державами-членами, підприємствами та громадянами.

Основні завдання.

Забезпечує правильне тлумачення права ЄС через попередні рішення за запитами національних судів. Розглядає справи проти країн-членів, які не виконують своїх зобов'язань перед ЄС. Може скасувати закони, ухвалені інституціями ЄС, якщо вони порушують права громадян або країн. Розглядає апеляції на рішення інших судів ЄС.

Структура

Суд справедливості. Вирішує важливі суперечки, передані національними судами. Складається з одного судді від кожної країни-члена (27 суддів) і 11 генеральних адвокатів.

Загальний суд. Розглядає справи, подані фізичними або юридичними особами, які оскаржують дії інституцій ЄС.

Розташування

Штаб-квартира знаходиться в Люксембурзі.

Питання по темі:

1. Які основні функції виконує Європейська Рада в системі інститутів Європейського Союзу?
2. Як змінювався статус Європейської Ради від моменту її створення до формалізації за Лісабонським договором?
3. Який склад Європейської Ради, і хто бере участь у її роботі?
4. Які основні обов'язки Президента Європейської Ради, і як він обирається?
5. Які ключові питання розглядаються на засіданнях Європейської Ради?
6. Як ухвалюються рішення в Європейській Раді, і чим вони відрізняються від нормативно-правових актів?
7. Чому Брюссель вважається основним місцем засідань Європейської Ради?
8. Яку роль відіграє Європейська Рада у формуванні стратегічних напрямів розвитку Європейського Союзу?
9. Як Європейська Рада забезпечує прозорість своєї діяльності перед Європейським Парламентом?
10. Яким чином Європейська Рада сприяє координації політичних, економічних і соціальних питань серед держав-учасниць ЄС?

ТЕМА 5. СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

- 1. Статус громадян Європейського Союзу**
- 2. Правовий статус людини та громадянина у ЄС та його джерела**
- 3. Громадянство Європейського Союзу**
- 4. Основні права, свободи та обов'язки людини та громадянина у ЄС**
- 5. Гарантії прав та свобод людини і громадянина у Європейському Союзі**

Громадянином Союзу - є кожна особа, що має громадянство будь-якої держави-учасниці ЄС. Питання про те, кого вважати громадянином держави-учасниці вирішується згідно із законодавством відповідної держави.

Статус людини і громадянина в Європейському Союзі (ЄС) регулюється кількома ключовими документами та принципами, які забезпечують права, свободи та обов'язки як для громадян країн-членів ЄС, так і для резидентів або інших осіб, які перебувають у ЄС.

Хартія основних прав Європейського Союзу - документ, що закріплює головні політичні, соціальні та економічні права громадян Європейського Союзу. Прийнята в 2000 році, стала юридично обов'язковою з 2009 року (Лісабонський договір).

Хартія основних прав Європейського Союзу гарантує :

- Гідність - право на життя, заборона катувань, рабства та примусової праці.
- Свободи - свобода думки, совісті, релігії, пересування, зборів.
- Рівність - заборона дискримінації, права дітей, літніх людей, людей з інвалідністю.
- Солідарність - права працівників, соціальний захист, охорона здоров'я.
- Громадянські права - право на голосування, право на доступ до документів ЄС.
- Судові права - право на справедливий суд, презумпція невинуватості.

Договір про Європейський Союз (ДЄС) - один з основних договорів Європейського Союзу разом з Договором про функціонування ЄС (ДФЄС).

Визначає основи громадянства ЄС. Громадяни ЄС автоматично є громадянами своєї держави-члена. Забезпечує принципи рівності, демократії, прав людини та верховенства права.

Права громадянина ЄС:

1. Свобода пересування і проживання. Громадяни ЄС мають право проживати, працювати, навчатися в будь-якій країні-члені без необхідності отримувати додаткові дозволи.
2. Право на голосування. Громадяни мають право голосувати та бути обраними до Європейського парламенту і на місцевих виборах у країні, де вони проживають.
3. Захист за межами ЄС. Громадяни ЄС мають право на дипломатичний захист в країнах, де їхня держава не має представництва, через посольства інших країн-членів.
4. Право на подачу петицій. Громадяни можуть подавати петиції до Європейського парламенту, якщо їхні права були порушені.
5. Доступ до інформації. Право на доступ до документів ЄС та прозорість у прийнятті рішень.

Обов'язки громадян ЄС:

Громадяни повинні дотримуватися законів як своєї держави, так і законодавства ЄС. Громадяни мають сприяти підтримці демократичних цінностей, поважати права інших і брати участь у розвитку ЄС. Особливості статусу громадянина ЄС: наднаціональне громадянство, механізм забезпечення прав, посилення європейської ідентичності.

Розширення прав в умовах цифрової трансформації - гарантування цифрових прав і приватності у межах єдиного цифрового ринку. Таким чином, статус людини і громадянина в ЄС ґрунтується на розвинутій системі прав, свобод і обов'язків, спрямованих на підтримку демократії, рівності та соціальної справедливості в Європі. Гарантії прав та свобод людини і громадянина у Європейському Союзі

Європейський Союз (ЄС) приділяє особливу увагу забезпеченню, захисту та просуванню прав людини і громадянина. Ці гарантії закріплені в основоположних документах ЄС, а також реалізуються через діяльність його інституцій та спеціальних механізмів.

Основні документи, які гарантують права людини у ЄС

Хартія основоположних прав Європейського Союзу (2000 р., чинна з 2009 р.) Включає громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права.

Охоплює такі основні свободи:

Гідність (право на життя, заборона катувань і рабства);

Свободи (свобода думки, слова, релігії, право на приватність);

Рівність (недискримінація, рівність жінок і чоловіків);

Солідарність (права працівників, соціальна допомога);

Громадянські права (право на голосування, захист персональних даних).

Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір, 1992 р.) зобов'язує країни-члени поважати демократичні принципи, верховенство права та права людини.

Європейська конвенція з прав людини (1950 р.). ЄС зобов'язаний дотримуватися стандартів, встановлених Радою Європи через цю конвенцію.

Інституції, що забезпечують права та свободи у ЄС.

Суд Європейського Союзу (CJEU). Розглядає справи щодо порушення прав громадян з боку інституцій ЄС чи держав-членів. Забезпечує тлумачення та застосування Хартії основоположних прав.

Агентство ЄС із фундаментальних прав (Fundamental Rights Agency, FRA).

Здійснює моніторинг і надає рекомендації щодо прав людини. Допомагає країнам-членам у впровадженні політик, що відповідають стандартам прав людини.

Європейський омбудсмен. Розглядає скарги громадян ЄС на діяльність або бездіяльність інституцій Союзу, зокрема порушення прав.

Механізми забезпечення прав та свобод.

Право на звернення до інституцій ЄС

Кожен громадянин має право звернутися до Європейського парламенту, Комісії, Суду ЄС або Омбудсмена щодо захисту своїх прав.

Захист прав споживачів. ЄС забезпечує високі стандарти захисту прав споживачів через регулювання якості товарів і послуг, право на інформацію, безпеку продукції тощо.

Недискримінація. Директиви ЄС забороняють дискримінацію за ознаками статі, раси, етнічного походження, віку, сексуальної орієнтації, релігії чи переконань.

Право на свободу пересування. Громадяни ЄС мають право жити, працювати і навчатися в будь-якій країні Союзу без дискримінації.

Захист персональних даних. Загальний регламент із захисту даних (GDPR) встановлює жорсткі правила щодо обробки, зберігання та передачі особистої інформації.

Міграційна криза. ЄС розробляє нові політики для захисту прав біженців та мігрантів, забезпечення їх інтеграції в країни-члени.

Цифрові права. Захист прав у цифровому просторі, боротьба з дезінформацією, кібербезпека.

Особливості громадянства ЄС.

Громадяни ЄС мають додаткові права. Право брати участь у виборах до Європейського парламенту та місцевих виборах у будь-якій країні-члені ЄС.

Право на дипломатичний захист від посольств країн ЄС у третіх державах.

Питання до теми:

1. Які основні документи Європейського Союзу регулюють права людини та громадянина?
2. Які права має громадянин ЄС згідно з Хартією основних прав ЄС?
3. Що означає принцип свободи пересування для громадян ЄС?
4. Які обов'язки покладаються на громадян Європейського Союзу?
5. Як забезпечується захист громадян ЄС за межами країн-членів?
6. Які права мають резиденти третіх країн, що проживають у ЄС?
7. Чим громадянство ЄС відрізняється від національного громадянства країн-членів?
8. Які сучасні виклики стоять перед реалізацією прав і свобод людини та громадянина в ЄС?

ТЕМА 6. ПРАВООХОРОННЕ ТА БЕЗПЕКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

- 1. Правові засади свободи, безпеки та юстиції Європейського Союзу**
- 2. Європейський поліцейський офіс (Європол)**
- 3. Правоохоронне співробітництво Європолу**
- 4. Європейське бюро судової співпраці (Європейська організація з питань юстиції) (Євроюст «Eurojust»)**

Правоохоронне та безпекове співробітництво в Європейському Союзі – це ключовий компонент забезпечення безпеки та захисту громадян у межах ЄС. Це співробітництво спрямоване на боротьбу з міжнародною злочинністю, тероризмом, кіберзагрозами, нелегальною міграцією та іншими викликами.

Правова основа правоохоронного та безпекового співробітництва в ЄС:

- ❖ Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС). Розділ V ("Простір свободи, безпеки та правосуддя") регулює діяльність у сфері безпеки.
- ❖ Стокгольмська програма (2010–2014) та її наступні ініціативи спрямовані на інтеграцію систем безпеки країн-членів.
- ❖ Стратегія ЄС у сфері безпеки (2020–2025): встановлює пріоритети у забезпеченні безпеки в цифровій та фізичній сферах.

Основні принципи правоохоронного та безпекового співробітництва в Європейському Союзі:

1. Захист прав людини та основних свобод.
2. Поваги до національного суверенітету.
3. Спільна боротьба з транснаціональними загрозами.
4. Сприяння співпраці між країнами-членами ЄС.

Інституції та агенції, які забезпечують співробітництво

Європол (European Union Agency for Law Enforcement Cooperation) — це правоохоронне агентство Європейського Союзу, яке сприяє співпраці між національними поліцейськими службами країн-членів ЄС у боротьбі з

міжнародною організованою злочинністю, тероризмом та іншими серйозними злочинами.

Основні функції Європолу

- Європол збирає, аналізує та обробляє інформацію від національних правоохоронних органів країн ЄС.
- Створює інформаційні системи, що полегшують обмін даними між державами.
- Надає експертні аналітичні звіти та прогнози щодо кримінальних загроз.
- Підтримує розслідування через кримінальний аналіз.
- Координує спільні операції між країнами-членами.
- Надає технічну та консультаційну підтримку.
- Протидія організованій злочинності, тероризму, наркотрафіку, торгівлі людьми, кіберзлочинності та іншим загрозам.
- Моніторинг діяльності терористичних груп, попередження терактів.
- Організована злочинність:
- Протидія транснаціональним злочинним мережам, які займаються контрабандою, торгівлею наркотиками та людьми.
- Виявлення хакерських атак, онлайн-шахрайств, кібертероризму.
- Протидія нелегальним мережам, які займаються перевезенням людей через кордони ЄС.
- Боротьба з фінансовими злочинами, корупцією, відмиванням грошей та фальшуванням валюти.

Європол (Europol) - центральний орган для координації діяльності правоохоронних органів країн-членів. Основні функції: аналіз і обмін інформацією між правоохоронними органами та координація дій проти тероризму, кіберзлочинності, торгівлі людьми, наркотиками.

Єврюст (Eurojust) - координація розслідувань і кримінальних проваджень між країнами-членами. Сприяє співпраці між прокурорами для розв'язання транснаціональних злочинів.

Фронтекс (European Border and Coast Guard Agency) — це агентство Європейського Союзу, створене для забезпечення ефективного управління зовнішніми кордонами ЄС та боротьби з нелегальною міграцією, контрабандою та іншими загрозами на кордонах.

Основні цілі та завдання.

- Підтримка країн-членів у контролі та охороні їхніх кордонів.
- Виявлення та припинення діяльності нелегальних перевізників мігрантів.
- Координація дій країн-членів у питаннях прикордонної безпеки.
- Участь у надзвичайних операціях під час масових міграцій чи прикордонних загроз.
- Забезпечення дотримання прав людини під час охорони кордонів та поводження з мігрантами.

Головний офіс розташований у Варшаві, Польща.

Керує агенцією Виконавчий директор, якого призначає Рада ЄС.

Нагляд за діяльністю здійснює Правління, до складу якого входять представники країн-членів та Європейської комісії.

Постійний корпус Фронтекс (запроваджений у 2021 році):

Складається з близько 10 тисяч співробітників, які можуть бути розгорнуті на зовнішніх кордонах ЄС для підтримки країн-членів.

Європейська мережа судового співробітництва (EJN) - сприяє обміну інформацією між судовими органами. Виконує європейські ордери на арешт (European Arrest Warrant).

Європейська агенція кібербезпеки (ENISA) - відповідає за забезпечення цифрової безпеки у межах ЄС.

Ключові напрями співпраці

1. Боротьба з тероризмом.

Підготовка спільних операцій і координація дій між країнами. Використання баз даних для виявлення терористичних мереж.

2. Протидія організованій злочинності.

Розслідування контрабанди, торгівлі наркотиками, зброєю та людьми.
Забезпечення міжнародної взаємодії через Європол та Євроюст.

3. Кібербезпека.

Захист інфраструктури ЄС від кібератак. Спільні ініціативи з реагування на інциденти в мережі.

4. Контроль кордонів і міграція.

Координація дій Фронтекс щодо зовнішніх кордонів. Боротьба з нелегальним перетином кордонів і організацією незаконної міграції.

5. Обмін інформацією та бази даних.

Використання системи Шенгенської інформаційної системи (SIS II), Європейської бази даних відбитків пальців (Eurodac) для ідентифікації нелегальних мігрантів і правопорушників.

Правоохоронне та безпекове співробітництво в ЄС є багатограним процесом, спрямованим на захист прав громадян, підтримку правопорядку та запобігання злочинам у межах Європейського Союзу.

Питання по темі:

1. Які основні документи ЄС регулюють правоохоронне та безпекове співробітництво?
2. Які функції виконує Європол у системі правоохоронного співробітництва ЄС?
3. Що таке Євроюст, і як він сприяє координації розслідувань у ЄС?
4. Яку роль відіграє Фронтекс у забезпеченні безпеки кордонів ЄС?
5. Які основні напрямки боротьби з тероризмом у межах ЄС?
6. Що таке Європейський ордер на арешт, і як він функціонує?
7. Які інструменти використовує ЄС для забезпечення кібербезпеки?

ТЕМА 7. РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЗОВНІШНІХ ВІДНОСИН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

- 1. Міжнародна правосуб'єктність Євросоюзу у сфері зовнішніх відносин**
- 2. Договірна практика Євросоюзу у сфері зовнішніх відносин**
- 3. Міжнародні угоди ЄС про асоціацію з третіми країнами**
- 4. Спільна зовнішня політика і політика безпеки ЄС**

Європейський Союз (ЄС) є унікальним політичним і економічним утворенням, що розвиває власну систему зовнішніх відносин, спрямовану на забезпечення стабільності, безпеки та процвітання як у межах Союзу, так і за його межами. Регламентация цих відносин базується на договорах ЄС, які визначають правову основу, компетенції та інструменти для реалізації зовнішньої політики.

Одним із ключових елементів регламентації є спільна зовнішня політика та політика безпеки (СЗППБ), яка забезпечує координацію дій держав-членів у питаннях дипломатії, безпеки та оборони. Лісабонський договір (2007 р.) суттєво розширив повноваження ЄС у цій сфері, створивши посаду Високого представника із закордонних справ і політики безпеки, а також Європейську службу зовнішніх дій (ЄСЗД).

Важливим аспектом є укладання міжнародних угод, які регулюють торгівлю, партнерство, співробітництво та асоціацію з іншими країнами. ЄС також є глобальним гравцем у міжнародних організаціях, таких як ООН, СОТ та ОБСЄ, де виступає як єдиний суб'єкт.

Окремо слід підкреслити значення спільної торговельної політики, яка є виключною компетенцією ЄС. Завдяки цьому Євросоюз забезпечує єдиний підхід до переговорів з третіми країнами та захист інтересів своїх держав-членів на глобальному ринку.

Проте регламентация зовнішніх відносин стикається з викликами. Наприклад, складнощі в досягненні єдності серед держав-членів щодо таких питань, як санкції, міграція чи реагування на конфлікти, демонструють обмеження цієї системи.

Таким чином, регламентація зовнішніх відносин ЄС є необхідною для ефективного представлення Союзу на міжнародній арені, але потребує постійного вдосконалення з огляду на сучасні глобальні виклики.

Угоди про асоціацію (Association Agreements, AA) — це юридичні інструменти, які укладає Європейський Союз із третіми країнами з метою створення тісних політичних, економічних, соціальних і культурних зв'язків. Такі угоди спрямовані на зміцнення співпраці, поступову інтеграцію цих країн до єдиного ринку ЄС та сприяння демократичним і економічним реформам у них.

Мета угод про асоціацію.

Політичне партнерство.

Сприяння діалогу щодо демократії, верховенства права та прав людини.

Вироблення спільної зовнішньої політики та безпекової співпраці.

Економічна інтеграція.

Лібералізація торгівлі між сторонами.

Гармонізація законодавства з правовими нормами ЄС.

Соціально-культурна співпраця.

Розвиток контактів між людьми, підтримка освітніх, наукових і культурних програм.

Реформи та розвиток.

Підтримка політичних та економічних реформ у країнах-партнерах.

Посилення спроможності державних інституцій.

Ключові угоди про асоціацію ЄС з третіми країнами.

Україна (2014)

Угода про асоціацію, включаючи Поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (DCFTA).

Основні напрямки: гармонізація законодавства, підтримка реформ, сприяння торгівлі.

Грузія (2014)

Угода включає DCFTA та спрямована на поступову інтеграцію Грузії до єдиного ринку ЄС.

Важливими аспектами є підтримка реформ у сферах прав людини, енергетики та транспорту.

Молдова (2014)

Мета: політична асоціація та економічна інтеграція.

Особлива увага приділяється реформуванню державного управління та боротьбі з корупцією.

Туніс (1995)

Перший партнерський договір у Середземноморському регіоні.

Акцент на економічну співпрацю, торгівлю та стабільність у регіоні.

Марокко (1996)

Угода сприяє поглибленій економічній співпраці та поступовій інтеграції ринку.

Чилі (2002)

Угода охоплює торгівлю, політичну співпрацю, науку та технології.

Південна Африка (2000)

Основний фокус — торгівля, розвиток і співпраця у сфері боротьби з бідністю.

Албанія, Чорногорія, Сербія, Північна Македонія, Боснія і Герцеговина, Косово: Стабілізаційно-асоціативні угоди (SAA), які є важливим етапом у процесі вступу цих країн до ЄС.

Роль угод про асоціацію у відносинах ЄС з третіми країнами

Угоди сприяють створенню міцних політичних та економічних відносин між ЄС та країнами-партнерами.

ЄС надає технічну, фінансову та консультативну допомогу для проведення реформ.

Угоди допомагають поширювати європейські стандарти та цінності за межами ЄС. Для країн Західних Балкан угоди є важливим кроком до потенційного членства в ЄС.

Не всі країни-партнери мають достатній рівень політичної волі чи ресурсів для проведення реформ.

Вплив зовнішніх гравців, таких як Росія чи Китай, може ускладнювати інтеграцію до ЄС.

Політична та економічна нестабільність у деяких країнах може гальмувати реалізацію угод.

Питання по темі:

1. Які основні правові документи визначають регламентацію зовнішніх відносин Європейського Союзу?
2. Яка роль Лісабонського договору у вдосконаленні механізмів зовнішньої політики ЄС?
3. Як функціонує система розподілу компетенцій між інституціями ЄС і державами-членами у зовнішніх відносинах?
4. Які завдання виконує Високий представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки, і чому його роль є ключовою?
5. Які виклики виникають у рамках спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППБ) ЄС?
6. Чим відрізняється регламентація зовнішньої політики від регламентації спільної торговельної політики ЄС?
7. Які механізми ЄС використовує для вирішення суперечностей між державами-членами у питаннях зовнішніх відносин?
8. Як сучасні глобальні виклики, такі як міграційна криза або геополітичні конфлікти, впливають на здатність ЄС узгоджувати зовнішню політику?

ТЕМА 8. ВЗАЄМОВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

- 1. Східне партнерство Європейського Союзу**
- 2. Історія відносин Україна – Європейський Союз**
- 3. Угода про асоціацію між Україною та ЄС**
- 4. Співробітництво України та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки**
- 5. Безвізовий діалог Україна – ЄС**
- 6. Регіональне співробітництво між Україною та ЄС**

Взаємовідносини України та Європейського Союзу (ЄС) є одним із ключових напрямів зовнішньої політики України, що визначають її європейський вектор розвитку, спрямований на інтеграцію до європейського політичного, економічного та культурного простору. Ці відносини базуються на цінностях демократії, прав людини, верховенства права та ринкової економіки.

Одним із ключових етапів цих взаємин стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році, яка охоплює широку сферу співробітництва, включаючи політичну асоціацію, економічну інтеграцію та реформування різних секторів в Україні. Угода передбачає створення зони вільної торгівлі, що сприяє розширенню торговельних зв'язків і доступу українських товарів на ринки ЄС.

У рамках УПС було визначено 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС:

- енергетика,
- торгівля та інвестиції,
- юстиція та внутрішні справи,
- наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу,
- охорона навколишнього середовища,
- транспортна сфера,
- транскордонне співробітництво,
- співпраця у сфері науки,
- технологій та космосу.

Історія та підписання Угоди.

Початок переговорів: Угода про асоціацію почала обговорюватися у 2007 році як заміна Угоди про партнерство і співробітництво, яка діяла з 1998 року.

Політична частина Угоди підписана 21 березня 2014 року.

Економічна частина (включно із запровадженням Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, ПВЗВТ) підписана 27 червня 2014 року.

Набуття чинності: Угода повністю набула чинності 1 вересня 2017 року після ратифікації всіма країнами-членами ЄС.

Структура Угоди.

Угода складається з преамбули, семи розділів, додатків і протоколів. Основні розділи:

Загальні принципи. Засновані на спільних цінностях: демократії, прав людини, верховенства права та поваги до суверенітету.

Політичний діалог і реформи. Співпраця у сферах безпеки, правосуддя, боротьби з корупцією, демократичного врядування.

Зона вільної торгівлі (ПВЗВТ). Включає зниження мит, гармонізацію стандартів та регулювань, спрощення умов торгівлі.

Секторальне співробітництво. Енергетика, транспорт, освіта, наука, охорона довкілля, охорона здоров'я та інші сфери.

Фінансова підтримка та технічна допомога. Визначаються інструменти фінансування реформ і проектів.

3. Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ)

Створення економічної інтеграції між Україною та ЄС. Зниження тарифних і нетарифних бар'єрів. Гармонізація українського законодавства із законодавством ЄС. Спрощення митних процедур.

Результати для України:

- Безмитний доступ до ринку ЄС для багатьох товарів.
- Зростання експорту української продукції.
- Інвестування в модернізацію виробництва відповідно до європейських стандартів.

У сучасному контексті, особливо після початку повномасштабної агресії Росії у 2022 році, співпраця між Україною та ЄС набула нового виміру. Європейський Союз відіграє ключову роль у підтримці України, надаючи фінансову, гуманітарну та військову допомогу, а також запроваджуючи санкції проти Росії. У червні 2022 року Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, що стало важливим політичним сигналом на підтримку євроінтеграційних прагнень країни.

Однак взаємовідносини України та ЄС стикаються із викликами, такими як необхідність глибоких внутрішніх реформ в Україні, протидія корупції та забезпечення відповідності європейським стандартам у різних секторах.

Таким чином, співпраця України та ЄС має стратегічний характер, спрямований на забезпечення стабільності, безпеки та процвітання в регіоні, і відіграє важливу роль у визначенні майбутнього України як частини європейської спільноти.

Питання по темі:

1. Яке значення має Угода про асоціацію між Україною та ЄС для економічної та політичної інтеграції України в європейський простір?
2. Як зона вільної торгівлі між Україною та ЄС впливає на економіку України та її експортні можливості?
3. Які ключові виклики стоять перед Україною на шляху до виконання вимог ЄС для вступу до Європейського Союзу?
4. Як статус кандидата на вступ до ЄС змінює зовнішньополітичні та внутрішні пріоритети України?
5. Яку роль відіграє ЄС у підтримці України під час війни з Росією, і які форми допомоги є найважливішими?
6. Які реформи Україна повинна реалізувати, щоб досягти відповідності європейським стандартам у таких сферах, як верховенство права та боротьба з корупцією?
7. Яким чином європейська інтеграція може вплинути на стабільність і безпеку в регіоні Східної Європи?

ТЕМА 9. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1. Бюджет Європейського Союзу
2. Структура єдиного бюджету Європейського Союзу
3. Оцінювання показників бюджету країн ЄС

1. Бюджет Європейського Союзу

Бюджет Європейського Союзу є складовою частиною наднаціональної бюджетної системи, яка поєднує централізований фонд фінансових ресурсів, національні бюджети та регуляторні інститути.

Як економічна категорія, бюджет Європейського Союзу є планом формування та використання фінансових ресурсів, а як суспільна — відображає економічні відносини між ЄС та його країнами-членами.

Принципи функціонування бюджету ЄС

1. **Єдність та точність** — доходи та витрати консолідовані в єдиному документі.
2. **Щорічність** — фінансова діяльність обмежена одним бюджетним роком.
3. **Рівновага** — заборона дефіциту; профіцит додається до наступного бюджету.
4. **Єдина валюта** — виконання розрахунків у євро.
5. **Універсальність** — витрати покриваються доходами без закріплення їх за статтями.
6. **Специфікація** — кожне асигнування має чітке призначення.
7. **Раціональний фінансовий менеджмент** — орієнтація на економію, ефективність і результативність.
8. **Прозорість** — відкритість процедур формування та виконання бюджету.

Регуляторні інститути

За формування бюджету відповідають:

- Рада ЄС (міністри країн-членів),
- Європейська комісія,
- Європейський парламент.

Бюджет ЄС затверджується на семирічний період і є інструментом інтеграції, подолання суперечностей між країнами-членами та досягнення спільних цілей через реалізацію політик ЄС.

Європейська комісія відповідає за виконання бюджету ЄС у співпраці з державами-членами, які управляють виділеними їм асигнуваннями. Основний принцип цього процесу — раціональне управління фінансами. Комісія має право перерозподіляти асигнування між розділами бюджету відповідно до статті 322 Договору про функціонування ЄС.

Держави-члени несуть спільну відповідальність за захист фінансових інтересів Союзу, а Комісія здійснює суворий контроль за використанням коштів. Вона публікує щомісячні звіти про виконання бюджету, забезпечуючи прозорість процесу.

Контроль над надходженнями і витратами здійснює Рахункова палата, яка щорічно звітує перед Комісією, Європейським парламентом і Радою ЄС про виконання бюджету, активи та пасиви Союзу, а також фінансовий стан ЄС.

Загалом виконання бюджету ЄС базується на прозорості, підзвітності та ефективному управлінні, спрямованому на раціональне використання ресурсів.

2. Структура єдиного бюджету Європейського Союзу

Єдиний бюджет ЄС, основний фінансовий документ Союзу, включає всі статті доходів і витрат. Згідно з принципом збалансованості (ст. 10 Договору про функціонування ЄС), видатки бюджету повинні повністю покриватися доходами, оскільки ЄС не має права брати позики. Відповідно до ст. 311, бюджет фінансується виключно за рахунок власних коштів держав-членів.

Доходи бюджету:

- 1. Традиційні ресурси:** митні, сільськогосподарські та цукрові збори.
- 2. Ресурс ПДВ:** 0,3% від уніфікованої бази ПДВ держав-членів.
- 3. Ресурс ВНД:** відрахування від валового національного доходу (основне джерело доходів).

4. **Інші доходи:** профіцит попереднього року, оподаткування працівників ЄС, штрафи, внески третіх країн та інші надходження.

Видатки бюджету поділяються на:

- **Операційні** (до 95%): фінансування досліджень, соціальної політики, сільського розвитку, екології, безпеки, юстиції та міжнародної допомоги.
- **Адміністративні** (5%): забезпечення функціонування інститутів ЄС.

Єдиний бюджет ЄС спрямований на реалізацію політики Союзу, підтримання стабільності й розвиток спільних проєктів.

3.Оцінювання показників бюджету країн ЄС

За даними «Eurostat statistics explained», у 2011–2015 рр. загальні витрати бюджету ЄС зменшились із 48,6% до 47,4% ВВП, тоді як доходи зросли з 44,1% до 45,1% ВВП. Управління державним боргом, яке залишається прерогативою національних урядів, є ключовим інструментом збалансування бюджетів.

Згідно з Пактом стабільності та зростання, країни-члени повинні підтримувати дефіцит бюджету до 3% ВВП і державний борг до 60% ВВП. У 2011–2015 рр. дефіцит зменшився з 4,5% до 2,4% ВВП, але країни як Ірландія (12,5% у 2011 р.) і Греція (12,4% у 2013 р.) перевищували ці межі. Борг зріс із 81% до 85,2% ВВП, досягнувши піку у 2014 р. (86,8% ВВП).

Основні принципи бюджетного регулювання в ЄС

- Дотримання Пакту стабільності та зростання (PSC):
- Встановлює обмеження на дефіцит бюджету та державний борг:
  - Дефіцит бюджету: не більше 3% ВВП.
  - Державний борг: не більше 60% ВВП.
- Контроль за виконанням проводиться через процедуру надмірного дефіциту (Excessive Deficit Procedure, EDP).

Усі країни зобов'язані регулярно звітувати перед Європейською комісією про свої фінансові показники. Державний бюджет повинен сприяти довгостроковій економічній стабільності. Бюджетні політики держав-членів повинні бути узгоджені для уникнення макроекономічних дисбалансів.

Країни з низьким борговим навантаженням: Німеччина, Нідерланди, Швеція демонструють сильну бюджетну дисципліну, дефіцит часто близький до 0%.

Країни з високим рівнем боргу: Греція, Італія, Португалія перевищують межу в 60% ВВП за державним боргом, що вимагає постійного контролю.

Значення оцінювання бюджетів у ЄС

- Забезпечує фінансову стабільність на рівні ЄС.
- Підтримує довіру інвесторів до економік країн-членів.
- Сприяє економічній конвергенції між країнами з різним рівнем розвитку.
- Дає змогу реагувати на кризові ситуації, забезпечуючи баланс між стабільністю та інвестиціями.
- Бюджетна дисципліна залишається основою фінансової політики ЄС, сприяючи довгостроковій економічній стабільності та інтеграції.

Питання по темі:

1. Що таке бюджет Європейського Союзу?
2. Які його основні принципи функціонування бюджету ЄС?
3. Які інституції ЄС відповідають за формування, виконання та контроль бюджету?
4. Які основні джерела доходів бюджету Європейського Союзу?
5. Як поділяються видатки бюджету ЄС, і на які цілі спрямовуються операційні та адміністративні витрати?
6. Чому Європейський Союз не має права брати позики для фінансування бюджету?
7. Як регулюється дефіцит бюджету та державний борг країн-членів ЄС відповідно до Пакту стабільності та зростання?
8. Які проблеми ефективності бюджетного регулювання виникають через централізовану грошово-валютну систему ЄС?
9. Як Європейська комісія здійснює контроль над виконанням бюджету та аналізує економічну політику країн-членів?

ТЕМА 10. ПОДАТКОВА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

- 1. Податкова система ЄС**
- 2. Податок на додану вартість**
- 3. Акциз**

1. Податкова система ЄС

Встановлення податків є ключовим елементом формування бюджету кожної країни, а в Європейському Союзі це питання регулюється національними органами влади кожної держави-члена. Бюджет ЄС формується переважно за рахунок внесків країн-членів, митних зборів і частини від ПДВ. Законодавче регулювання податків у країнах ЄС повинно відповідати принципам ЄС, зокрема щодо сприяння економічному зростанню, забезпечення вільного переміщення товарів і уникнення податкової дискримінації. Європейська комісія контролює надання податкових пільг та може пропонувати зміни до національного законодавства для узгодження його з політикою ЄС. Застосування прямих і непрямих податків має свої відмінності, де прямі податки стосуються майна та доходів, а непрямі — споживання товарів і послуг.

2. Податок на додану вартість

Податок на додану вартість (ПДВ) є основним непрямим податком, що оподатковує додану вартість на всіх етапах виробництва та руху товарів. ПДВ сплачується кінцевими споживачами, а підприємства знижують свої податкові зобов'язання на суму ПДВ, сплачену за сировину та інші товари. У країнах ЄС існують різні ставки ПДВ, зокрема базова ставка в середньому складає 21,5%. Для певних товарів і послуг застосовуються знижені ставки, визначені Директивою ЄС. Окремі країни використовують нульові ставки ПДВ для певних товарів. Директива також визначає перелік товарів і послуг, звільнених від ПДВ. ПДВ є основним джерелом доходів національних бюджетів, і ЄС працює над удосконаленням правил оподаткування для забезпечення надходжень у країни споживачів.

3. Акциз

Акцизні податки в ЄС застосовуються до таких товарів, як алкоголь, тютюн та енергетичні продукти, з метою обмеження їх споживання. Встановлені мінімальні ставки акцизів і правила переміщення товарів між країнами ЄС. У деяких країнах легкові автомобілі також підпадають під акцизне оподаткування. Прямі податки, зокрема на доходи фізичних осіб і підприємств, мають прогресивний характер у більшості країн ЄС, хоча в деяких застосовується пропорційна ставка. Податкові ставки варіюються від 10% до 57%, залежно від країни.

Для малого та середнього бізнесу існують знижені ставки податків на прибуток. Країни ЄС також співпрацюють для уникнення подвійного оподаткування через двосторонні угоди та директиви, що регулюють оподаткування транскордонних доходів, злиття компаній та материнських і дочірніх компаній. ЄС активно бореться з податковим шахрайством через автоматичний обмін інформацією та обмеження офшорних зон.

Питання по темі:

1. Яким чином податкова система ЄС впливає на економічне зростання та вільне переміщення товарів?
2. Як Європейська комісія контролює надання податкових пільг у країнах-членах ЄС?
3. Що таке податок на додану вартість (ПДВ) і як він працює в країнах ЄС?
4. Які існують ставки ПДВ у країнах ЄС і як вони визначаються Директивою ЄС?
5. Які товари та послуги звільнені від ПДВ згідно з Директивою ЄС?
6. Яка роль акцизних податків в ЄС і до яких товарів вони застосовуються?
7. Як відрізняються прямі і непрямі податки в контексті податкової системи ЄС?
8. Як країни ЄС борються з податковим шахрайством і що таке автоматичний обмін інформацією?
9. Які податкові ставки на доходи фізичних осіб і підприємств застосовуються в країнах ЄС?
10. Як ЄС сприяє уникненню подвійного оподаткування між країнами-членами?

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна та результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	відмінно	зараховано
74-89	добре	
60-73	задовільно	
0-59	незадовільно	не зараховано

Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу здобувача вищої освіти з навчальної роботи $R_{\text{нр}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{нр}} + R_{\text{ат}}$.

Список рекомендованої літератури

1. Європейський Союз : навч. посіб.; за ред. А. Бояра, С. Федонюка. Київ. 2020. 600 с.
1. Бояр А. Бюджетний процес у Європейському Союзі : монограф. Луцьк, 2018. 524 с.
2. Ветринський І. Європейський Союз : феномен інтеграції чи імперія нового типу. Гілея (науковий вісник) : зб. наук. праць. Київ, 2019. Вип. 39. 519 с.
3. Віднянський С. Об'єднана Європа : від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу. Український історичний журнал. 2021. № 1. С. 223–229.
4. Горюнова Є. Євроінтеграція : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2018.
5. Горюнова Є. Інституціоналізація СЗППБ ЄС у контексті положень Лісабонського договору. Гілея (науковий вісник) : зб. наук. праць. Київ : ВІР УАН, 2019. Вип. 4. 759 с.
6. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу : навч. посіб. Київ, 2021. 300 с.
7. Грицяк І. Управління в Європейському Союзі : теоретичні засади : монограф. Київ: Вид-во НАДУ, 2020. 236 с.
8. Дайнен Десмонд. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції. Київ : К.І.С., 2019.

9. Данилишин Б. Велика Європа неможлива без України. Українське слово, 2018. 2–8 жовт. (№ 40). 30 с.
10. Диковецька А. Лісабонський договір як етап процесу розбудови політичних структур Європейського Союзу. Актуальні проблеми міжнародних відносин: Київ, 2018. Вип. 90, ч. 1. С. 67–68.
11. Довідник з європейської інтеграції / під ред. О. Б. Черниш. Львів : Магнолія, 2018.
12. Еволюція європейського проекту та його інститутів. Європейський проект та Україна : монографія: Київ, 2020. 240 с.
13. Європейська інтеграція України : Політико-правові проблеми : монограф. за ред. В. П. Горбатенка. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2021. 329 с.
14. Клименко І. В., Ус І. В. Європейський інтеграційний проект. Ризики європейського інтеграційного проекту : виклики та можливості для України. Київ : НІСД, 2022. 88 с.
15. Європейський Союз. Словник-довідник / упоряд. Ю. Марченко. Київ : К.І.С., 2021. 140 с.
16. Європейський Союз : вчора, сьогодні, завтра : навч. посіб. укл. Макар Ю. Чернівці : Рута, 2020. 224 с.
17. Інститути ЄС і НАТО. Глосарій основних термінів та понять : навч. посіб. уклад. І. В. Артьомов, Д. В. Вітер, Л. І. Загайнова, О. М. Казакевич, О. М. Руденко. Ужгород : Ліра, 2019. 220 с.
18. Консолідовані версії договору про ЄС та договору про функціонування ЄС : хрестоматія упоряд. Б. В. Бабіна. Одеса : Фенікс, 2018. 294 с.
19. Копійка В. Європейський Союз: історія і засади функціонування : навч. посіб. Київ : Знання, 2018.
20. Кордон М. Європейська та євроатлантична інтеграція України : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2019. 172 с.
21. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України. Аналітичне дослідження. Київ : Ін-т Євроатлантичного співробітництва, 2007. 84 с.
22. Лендбел М. Розширення та політика сусідства Європейського Союзу : навч.-метод. посіб. та матеріали до курсу. Ужгород : Мистецька Лінія, 2018. 284 с.
23. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу, перекл. з англ. Київ : К.І.С., 2020. 466 с.
24. Решота О. Становлення внутрішнього ринку Європейського Союзу: передумови та особливості. 2012. Вип. 9: веб-сайт. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVr_2022_9_7.pdf.

25. Світова та європейська інтеграція : навч. посіб. з держ. упр. голова ред. кол. : М. О. Багмет. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2018. 340 с.
26. Світова та європейська інтеграція : організаційні засади : навч. посіб. за ред. Я. Й. Малика, М. З. Мальського. Львів : ЛНУ, 2020. 402 с.
27. Щолокова Г. Інтеграційні імпульси Європейського Союзу. Гілея (науковий вісник) : зб. наук. праць. Київ : ВІР УАН, 2021. Вип. 2. С. 706–712.
28. Haas E. The Limits to Functional Cooperation. Basic Texts in International Relations. The Evolution of Ideas about International Society/ the estate of Evan Luard, 2018.
29. Deutsch K. The Process of Integration among States. Basic Texts in International Relations. The Evolution of Ideas about International Society/ the estate of Evan Luard, 2019.
30. How Europeans see themselves. Looking through mirror with public opinion surveys. European Communities, 2015.
31. Kaiser K., Bruning M. East-Central Europe and the EU: problems of integration. Bohn, 1999.
32. Koncepcje integracyjne w myśli narodów słowiański. Warszawa. Tyczyn, 2018.
33. Kurcz Bartłomiej. Rola Trybunału Sprawiedliwości w rozwoju Wspólnot Europejskich // Forum Europejskie. Krakow, Wiosna, 2020.
34. Mitrany D. Functional Co-operation as the Road to Peace. Basic Texts in International Relations. The Evolution of Ideas about International Society the estate of Evan Luard, 2019.
35. Верховна Рада України : офіційний веб-сайт. URL: <https://www.rada.gov.ua/> (дата звернення: 1.06.2023).
36. Енциклопедія сучасної України : веб-сайт. URL: <https://esu.com.ua/> (дата звернення: 1.06.2023).
37. Національна бібліотека імені Вернадського : веб-сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/1250> (дата звернення: 1.06.2023).
38. Президент України : Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/> (дата звернення: 1.06.2023).
39. Представництво Європейського Союзу в Україні : офіційний веб-сайт. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk?s=232 (дата звернення: 1.06.2023).
40. Урядовий портал : Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 1.06.2023).